

BUDAPESTI ÉPÍTÉSZETI SZEMLE

SZERKESZTI: BOBULA JÁNOS.

ELŐFIZETÉS:

Egész évre 16 korona. — Félévre 8 korona.

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, VIII., JÓZSEF-KÖRÚT 31/b.

Kéziratokat vissza nem küldünk.

Megjelen havonta 2-szer és pedig a hónap 30-ka és reá következő 3-ka; — 15-ke és 18-ka közötti napokon.

Hirdetések felvételnek a szerkesztőségben

VIII., JÓZSEF-KÖRÚT 31/b.

Egyes füzet 70 fillér és kapható TAKÁCS BÉLA, Budapest, VI., András-út 57. szám és LINDNER PAULA, Budapest, VIII., Rákócy-tér 19. szám a. dohánytözsdejében.

AZ ÉPÍTÉSZEK MOZGALMA.

V_x. Ujra kell megemlékeznünk az építészek gyülekezéséről, mert bámulatos gyorsasággal bekövetkezett az, a mit előre mondtunk.

Az a hihetetlen furcsa dolog adta elő magát, hogy a kormányhoz intézendő kérvényt az építészek le sem tisztázták, és küldöttségeknek delegált önfeláldozó «utazók» még csak a frak-klak-lak díszöltözeiteket elő sem szedegethették, hogy híven a megbízatásnak, bejárják a ministerek szobáit: Már is félhivatalosan, egész nyilvánosan és igen világosan tudtukra adatik, hogy «bármennyire is helyeselje különben a kormány az építészek álláspontját, — a közérdek (?) kívánja, hogy ezúttal túltegye magát, az építészek álláspontján.»

Ez a színházak tervezésére vonatkozik. A deputáció tagjainak már előre tudomására hozatik, hogy a bécsi «FELLNER és HELMER színházépítő-cég (!) kész és jó (?) tervüket fogadták el, mint olyan cég (!) tervezetét, mely általános (?) elismerésnek örvend.» — «A praktikus követelmények (mik azok?!) kivételes helyzetet teremtenek... s ezúttal kizárt dolog volt (!) hogy más valaki kapja a színházak tervezését, mint a bécsi cég... nem is lehet szó róla», hogy valaki más azokat a színházakat tervezhesse.

Hát ez világos felelet a magyar építészek deputációjának, a színházak tervezésénél hozott határozatokra. Most már talán felesleges is a deputációzás, mert az előre megadott felelet után, logice gondolkozva, már most más határozatot kellene hozni. És ez az út helyes volna...

Hogy a deputáció által átadandó második, a pályázatokra vonatkozó kérelem céltalansága bebizonyíttassék, szintén fél-

hivatalosan és egészen nyíltan már előre tudtul adatik a menesztett küldöttségnek: Hiába fáradozik; a nagy pénzügyi palota tervezését*) már egy építésznek kiadták.

Igy tehát mind a két irányban a kérvények post festum jönnek és bekövetkezett az, a mit előre mondtunk, hogy ilyen határozatokkal csak nevetségessé tesszük magunkat. Mert:

Az egész világ tudta, sőt maguk az építészek réges-régen zúgolódtak az ellen, de mi is e lapok hasábjain kinyomattuk, hogy a bécsi FELLNER és HELMER cég a kolozsvári és budapesti nemzeti színházat tervezi úgy, mint a nagyváradit tervezte; egyben pedig ostoroztuk ezt a «hazafiságot», felszólítván a magyar építészeket erélyes akcióra ez ellen. De nem tettek semmit akkor, a mikor időszerű lett volna tenni; hanem most, a midőn az illetékes tényezők már angazsirozva vannak, — most állunk elő az «orvtámadás» visszaverésének a nagy aplombjával.

Bizony ilyen eljárásunk mellett mozgalmakat komolynak nem vehetik és ezért a refút már előre adressálják reánk.

Komoly akaratunk őszintesége még inkább az által veszít, mikor a mi pályázatainkat dicsőítjük.

Hisz a tervpályázatokat azért nem fogadhatják el, mert azokban nálunk, a ministerium nem bízik, nem bízhatik, valamint mi magunk sem bízunk bennök azok után, a mik a pályázatoknál eddig történtek.

*) Erről külön cikkben fogunk megemlékezni és igen érdekes dolgokat előadni, melyek az ügyet egészen más színezetben fogják feltűntetni, mint azt a félhivatalos lap közli.

Kartársaink ne feszegessék ezt, a nálunk még haszontalan dolgot, a mely nálunk minden hitelét veszítette. Hanem inkább követeljük, hogy az állami építkezések tervezése az osztó igazság szerint, a magyar építészek között helyes arány szerint osztassék ki. Mondják el megokolva: Mily joggal terveztetni az igazságügyi ministerium csak egy, később két favorizált építészszel az állami épületeket? Hiszen e munkára minden arra való magyar építésznek joga van. Ez az állásfoglalás komoly és szól egynéhány más ministériumról és hatóságról is. Indokolják meg kartársaink ilyen irányú beadványaikat — a mit könnyen tehetnek — mert az a sztereotipikus ellenvetés, hogy azért terveztetnek egy építészszel, mert «az már be van abba gyakorolva» — csak gyerekeknek szolgálható kifogás, mivel a magyar építészeti kának a nagy zöme oly magas fokon áll, hogy az olyan silány beszéd nem érheti.

A magyar építészek kara tehát ezeket kérje, ha komolyszámba akarja magát vétetni, — és az előadandók miatt «ostromolja» azokat, a kik ezt teljesíteni nem akarnak. De a semmirevaló pályázatok miatt, — a melyeket senki, — hangsúlyozva mondjuk: senki! sem veszi nálunk komolyan — ne csináljanak az építészek «mozgalmakat», mert az ilyen

«mozgalmak», mint a minő a legutóbbi volt, mindnyájunkat megfoszt attól, hogy komolyan foglalkozzanak velünk.

Mondjuk meg, hogy mozgalmunknak első és legfőbb célja: A kenyér igazságos elosztása s ne akarjuk szépitgetni, a mint azt egyik kartársunk teszi, a midőn helytelenül azt állítja, hogy «a modern (?) művészi irányzatnak teendő engedelményekért küzd az építészek mozgalma és nem a kenyérért.»

Dehogy! Ezt még a legdühösebb divatáramlatú építészek sem írják alá; mert hiszen a természet minden törvénye szerint kell, — muszáj, — első sorban a kenyérért küzdeni.

Mondják csak meg komoly határozat alakjában, ne pedig csak a cikkek alakjában, hogy a «megbízott» építészeknek ne legyen szabad «en gros» áruikat gyárilag készíteni; hogy a tervezés nem műhelybe, hanem műterembe való, a melybe a fiatalokat be lehet állítani s akkor művészetük, a megbízott építész gyakorlati tudásával, nagy tapasztalataival szövetkezve becses alkotásokat eredményezhet.

Ilyen tartalmú határozatokat hozzunk, ha eredményeket akarunk komolyan látni. Ilyenekkel foglalkozzunk e vez bizonyára háladatosabb és hasznosabb munka lesz, mintha a dekadens áramlatú divatos épületek tervezésére pazaroljuk a drága időt.

A PÉCSI SZÉKESEGYHAZ PILLÉR TÖREDÉKEI.

54. Három sor levélből alakított főpillérfejezet. E durva faragvány, melyen néhány idomtalan széles lapos levélhegyalakú kidomborodás jelöli a díszítményt, alig is illik a többi ornamentális maradvány közé. Különben is igen rongált állapotban került le a főhajó egyik baloldali pilléréről, a hol talán a polychromia tette egykor díszesebbé, mint faragása mutatja. Felső szélessége 82 cm., mélysége 46 cm., alant 72 cm., gyűrű nélkül 66 cm. Magassága 54 cm., ebből 7 cm. esik az abakusra, 5 cm. pedig a gyűrűre. (54. kép.)

55. Kétsoros levelű főpillér fejezet. Díszítménye két sor durván faragott, mélyen ujjazott level, mely az abakus zarkai alatt akanthushoz hasonlít, és volutaszerűen kihajlik. Igen kezdetleges munka. Gyűrűje hiányzik, abakusa faragatlan. Felső szele 78 cm. széles, de aligha nem egyenlő volt a többivel t. i. 82 cm. Mélysege csak 20

cm., abakusa 2 cm. magas lapra következett, de ma hiányzik. (55. kép.)

56, 57. Gyöngyszalagos főpillér oszlopfejezetek. Mindkettőnél a gyűrűből közepén egy-egy gyöngyös szalag indul föl-felé, s közepén szétválva az abakus két szöglete alá, a hol voluta alakjában visszagördül. Ugyanilyen gyöngyös szalag szorít egy nagy, egyiken 6, másikon 10 ujjú mélyen metszett levelet a félhenger törzshöz, melyet ezek befödnek. E nagy legyező alakú palma levelek a voluták alatt egyiken egy gömböt foglalnak magukban, a másikon két nagy rozettára mennek át. A középszalag elágazása által maradt háromszögű teret, egyiken visszahajló levelek hegye, a másikon egy nagy rozetta tölti be. A szalagok egykori színes üveggyöngyeit ma csak apró lyukak jelzik. (Méretek: Az elsőnek abakus-szélessége 78 cm., mélysége 42 cm. Alant a gyűrűvel 72 cm., a nélkül 66 cm. Magas-

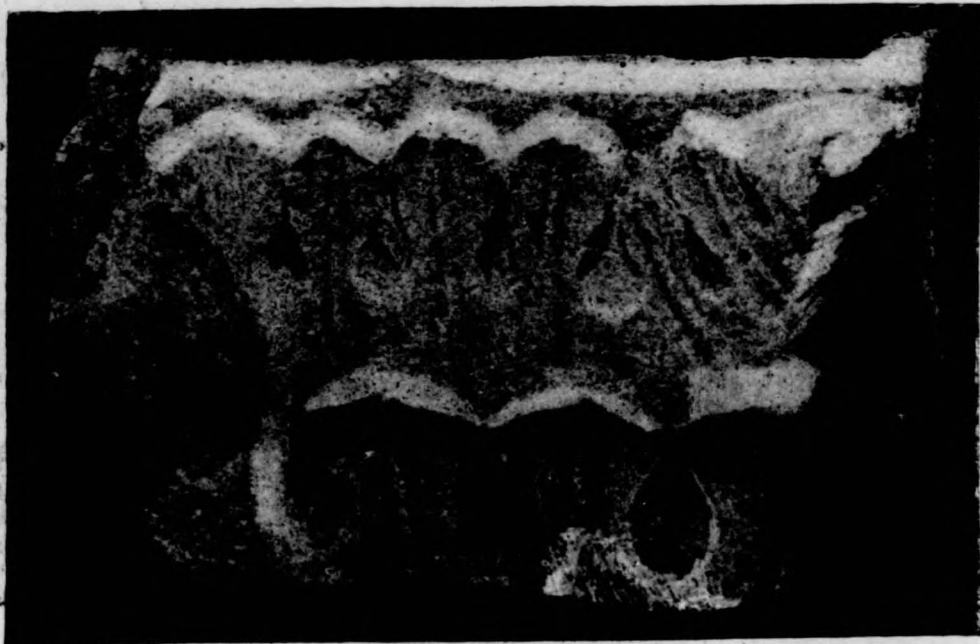

54. FÉLHENGER OSZLOPFEJEZET A FŐHAJÓBÓL.

sága 54 cm., ebből abacus 6 cm. A másiknak homlókszélessége 80 cm., mélysége 38 cm. A többi mérete egyezik az előbbivel, csak abakusa 8,5 cm. Ez utóbbi a főhajó egyik jobboldali pillérén állott, a honnan a váll kövével együtt közzétette már HENSZLMANN, (Pécs régiségei I. r. 16. l.) de rajza épen mint a kapubellet két kis oszlopfejezeté is, nem felel meg pontosan a valóságnak. (56., 57. kép.)

58. Sirént ábrázoló pillérfejezet, szintén a főhajóból. HENSZLMANN ezt is lerajzolta, mikor még helyén állott, de mi-

vel vastag mészréteg fődte, hibásan (Pécs régiségei. I. r. 16., III. r. 5—18. l.) A kő a bontás alkalmával eltörött, sőt egy része eltévedt a többi kő között. A nőalak csipőjétől két pikkelyes hal alakjába megy át, s e tagjai visszahajolván, magához öleli. Fejéről két hosszú, lapos szalagszerű haj hull alá. A jobboldali hal testén második kezét, a fejezet jobb oldalán pedig még egy hálnak töredékét látjuk, a mi arra mutat, hogy ilyen Szirén állott a fejezet jobb felén is, de az innen letört nőnek halrésze közös volt az előttünk levővel

55. FÉLHENGER OSZLOPFEJEZET A FŐHAJÓBÓL.

Kartársaink ne feszegessék ezt, a nálunk még haszontalan dolgot, a mely nálunk minden hitelét veszítette. Hanem inkább követeljük, hogy az állami építkezések tervezése az osztó igazság szerint, a magyar építészek között helyes arány szerint osztassék ki. Mondják el megokolva: Mily joggal terveztetni az igazságügyi ministerium csak egy, később két favorizált építészszel az állami épületeket? Hiszen e munkára minden arra való magyar építésznek joga van. Ez az állásfoglalás komoly és szól egynéhány más ministériumról és hatóságról is. Indokolják meg kartársaink ilyen irányú beadványaikat — a mit könnyen tehetnek — mert az a sztereotipikus ellenvetés, hogy azért terveztetnek egy építészszel, mert «az már be van abba gyakorolva» — csak gyerekeknek szolgálható kifogás, mivel a magyar építészeti kának a nagy zöme oly magas fokon áll, hogy az olyan silány beszéd nem érheti.

A magyar építészek kara tehát ezeket kérje, ha komolyszámba akarja magát vétetni, — és az előadandók miatt «ostromolja» azokat, a kik ezt teljesíteni nem akarnak. De a semmirevaló pályázatok miatt, — a melyeket senki, — hangsúlyozva mondjuk: senki! sem veszi nálunk komolyan — ne csináljanak az építészek «mozgalmakat», mert az ilyen

«mozgalmak», mint a minő a legutóbbi volt, mindnyájunkat megfoszt attól, hogy komolyan foglalkozzanak velünk.

Mondjuk meg, hogy mozgalmunknak első és legfőbb célja: A kenyér igazságos elosztása s ne akarjuk szépitgetni, a mint azt egyik kartársunk teszi, a midőn helytelenül azt állítja, hogy «a modern (?) művészi irányzatnak teendő engedelményekért küzd az építészek mozgalma és nem a kenyérért.»

Dehogy! Ezt még a legdühösebb divatáramlatú építészek sem írják alá; mert hiszen a természet minden törvénye szerint kell, — muszáj, — első sorban a kenyérért küzdeni.

Mondják csak meg komoly határozat alakjában, ne pedig csak a cikkek alakjában, hogy a «megbízott» építészeknek ne legyen szabad «en gros» áruikat gyárilag készíteni; hogy a tervezés nem műhelybe, hanem műterembe való, a melybe a fiatalokat be lehet állítani s akkor művészetük, a megbízott építész gyakorlati tudásával, nagy tapasztalataival szövetkezve becses alkotásokat eredményezhet.

Ilyen tartalmú határozatokat hozzunk, ha eredményeket akarunk komolyan látni. Ilyenekkel foglalkozzunk e vez bizonyára háladatosabb és hasznosabb munka lesz, mintha a dekadens áramlatú divatos épületek tervezésére pazaroljuk a drága időt.

A PÉCSI SZÉKESEGYHAZ PILLÉR TÖREDÉKEI.

54. Három sor levélből alakított főpillérfejezet. E durva faragvány, melyen néhány idomtalan széles lapos levélhegyalakú kidomborodás jelöli a díszítményt, alig is illik a többi ornamentális maradvány közé. Különben is igen rongált állapotban került le a főhajó egyik baloldali pilléréről, a hol talán a polychromia tette egykor díszesebbé, mint faragása mutatja. Felső szélessége 82 cm., mélysége 46 cm., alant 72 cm., gyűrű nélkül 66 cm. Magassága 54 cm., ebből 7 cm. esik az abakusra, 5 cm. pedig a gyűrűre. (54. kép.)

55. Kétsoros levelű főpillér fejezet. Díszítménye két sor durván faragott, mélyen ujjazott level, mely az abakus zarkái alatt akanthushoz hasonlít, és volutaszerűen kihajlik. Igen kezdetleges munka. Gyűrűje hiányzik, abakusa faragatlan. Felső szele 78 cm. széles, de aligha nem egyenlő volt a többivel t. i. 82 cm. Mélysége csak 20

cm., abakusa 2 cm. magas lapra következett, de ma hiányzik. (55. kép.)

56, 57. Gyöngyszalagos főpillér oszlopfejezetek. Mindkettőnél a gyűrűből közepben egy-egy gyöngyös szalag indul föl-felé, s közepén szétvalva az abakus két szöglete aláfor, a hol voluta alakjában visszagördü. Ugyanilyen gyöngyös szalag szorít egy nagy, egyiken 6, másikon 10 ujjú mélyen metszett levelet a félhenger törzshöz, melyet ezek befödnek. E nagy legyező alakú palma levelek a voluták alatt egyiken egy gömböt foglalnak magukban, a másikon két nagy rozettára mennek at. A középszalag elágazása által maradt háromszögű teret, egyiken visszahajló levelek hegye, a másikon egy nagy rozetta tölti be. A szalagok egykori színes üveggyöngyeit ma csak apró lyukak jelzik. (Méretek: Az elsőnek abakus-szélessége 78 cm., mélysége 42 cm. Alant a gyűrűvel 72 cm., a nélkül 66 cm. Magas-

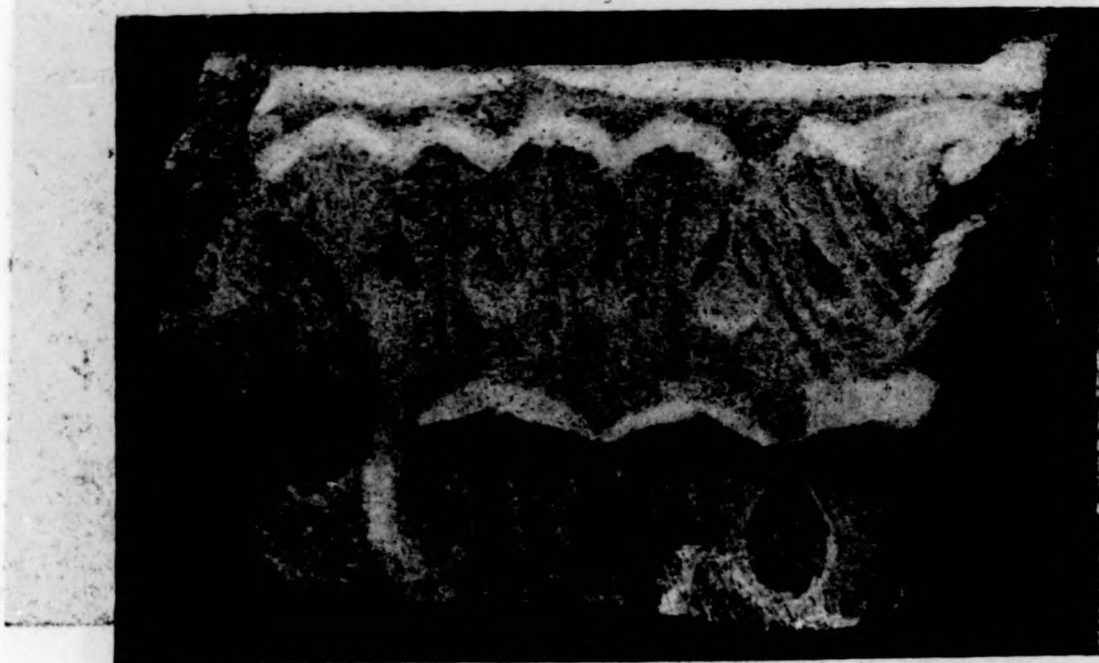

54. FÉLHENGER OSZLOPFEJÉZET A FŐHAJÓBÓL.

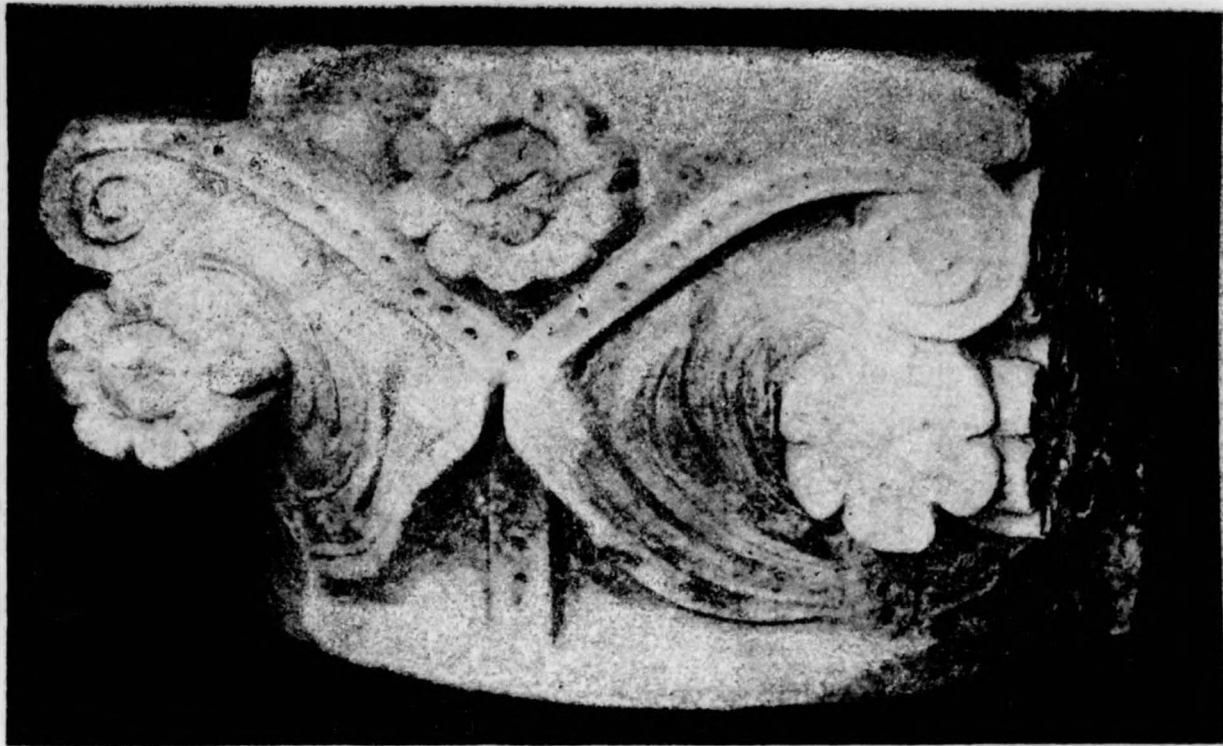
sága 54 cm., ebből abacus 6 cm. A másiknak homlókszélessége 80 cm., mélysége 38 cm. A többi mérete egyezik az előbbivel, csak abakusa 8,5 cm. Ez utóbbi a főhajó egyik jobboldali pillérén állott, a honnan a váll kövével együtt közzétette már HENSZLMANN, (Pécs régiségei I. r. 16. l.) de rajza épen mint a kapubellet két kis oszlopfejezeté is, nem felel meg pontosan a valóságnak. (56., 57. kép.)

58. Sirént ábrázoló pillérfejezet, szintén a főhajóból. HENSZLMANN ezt is lerajzolta, mikor még helyén állott, de mi-

vel vastag mészréteg fődte, hibásan (Pécs régiségei. I. r. 16., III. r. 5—18. l.) A kő a bontás alkalmával eltört, sőt egy része eltévedt a többi kő között. A nőalak csipőjétől két pikkelyes hal alakjába megy át, s e tagjai visszahajolván, magához öleli. Fejéről két hosszú, lapos szalagszerű haj hull alá. A jobboldali hal testén második kezét, a fejezet jobb oldalán pedig még egy halnak töredékét látjuk, a mi arra mutat, hogy ilyen Szirén állott a fejezet jobb felén is, de az innen letört nőnek halrészke közös volt az előttünk levővel

55. FÉLHENGER OSZLOPFEJÉZET A FŐHAJÓBÓL.

56. FÉLHENGER OSZLOPFŐJEZET A FŐHAJÓBÓL.

s azért öleli át annak karja ennek haltag-
 jat. A nő arcza töredékes ugyan, de azért
 róla a barbár arcképzés és faragás, a test
 és karokon, valamint a kezeken van némi
 gömbölydedség, sőt puhaság, de már a
 mell csak primitív jelzésnek mondható.
 (Az egész kő magassága 49 cm., de ép
 korában bizonyosan magasabb volt. Így
 szélessége sem állapítható meg, mert az
 egész ma nem több 70 cm.-nél, míg hátul
 85 cm.-re is kiszélesedik. A Szirén függő-
 leges főtengelyétől jobbra számítva, a szé-

lesség tehát az egykori homlokzat fele,
 ma csak 26 cm.

HENSZLMÁNN a mészréteg által eltorzított
 alakokat úgy fogta föl, mintha ezek ket-
 tős hal torkából emelkednének ki, s e két
 halat páratlannak nevezi, mert a kettős
 vég, úgy mond, rendesen nem egészen
 hal, hanem csak halfark. (Id. mű. III. r.
 18. l.) Azonban a fénykép másolatán lát-
 ható nő, illetve nők nem a hal torkából
 emelkednek ki, hanem a nők alakja vál-
 tozik át a csipőtől kezdve halakká, s így

57. FÉLHENGER OSZLOPFŐJEZET A FŐHAJÓBÓL.

a hasonló szirén alakoktól nem tér el, s páratlannak sem nevezhető.

A szirének jelentése és annak fejlődése, valamint a szirének alakjáról HENSZLMANN már fölső bőségű értekezést publikált, és különben is PIPER-nek ide vágó fejezete (Mithologie der christl. KUNST. I. Abth. 377—393.) áttekinthetően és kimerítően tárgyalja a kérdést, a mely mellett hátran mellőzhető SCHRADER nek erőszakolt magyarázata, ki az antik szirénekben a hőség szárító, elepesztő erejét látja személtve. Mindemellett itt sem mellőzhetjük a szirének kereszténykori jelképes értelmét PIPER után pár szóval ismételni.

A hómeri mithos és elbeszélés ULYSSES-ről ismeretes. Kifejezi ez az ének és általában az élvezetek csábító erejét és az elcsábítottak bűnhődését. EURIPIDES a sziréneket, mint PERSEPHONE szolgálóit és a halottak énekesnőit szólítja meg; s valószínűleg ez azoknak eredeti értelme, mely Egyiptomból és Perzsiából jött át a görögökhöz, és mint ilyen a szirének képe sír- emlékeken gyakori volt. De előfordúlnak, mint a beszéd, vagy a költő művészet legfőbb varázserejének jelképei is, olyan férfiak sírkövein, mint SZOPHOKLES vagy ISOKRATES, a szónok. Végre pedig előjő a szirének képe vázákön, a szerelmi csábítás jele gyanánt is. Alakra nézve az egyiptomiak és görögögnél emberfejű madarak, később madárlábú felöltözött, vagy meztelen nők.

A keresztény egyházatyáknál már korán van szó szirénekről, mivel az ó-testamentom többször említi.

Nevezetesen a héber szöveg *strucot* jelentő szavát a görögfordítók *σειρῆνες* szóval adják vissza, s így kerül ISAIÁS

prof. XIII. r. 21., XXXIV. r. 13. XLIII r. 20, s Jer. sir. 39., Mich. T. r. 18. versébe, sőt egy helyen Szt. JEROMOS latin fordításába is (ISAIAS XIII. r. 22. V.), míg a régibb Vulgata-fordításban többször jön elő s ennek alapján PENTULIÁN (Adv. Marc. Lib. III. c. 5.) említi a sziréneket, de minden mithologiai vonatkozás nélkül. Így BASILIUS a sziréneket éneklőnőknek, ALEX CYRILL éneklő madaraknak nevezi, a melyek énekők varázsával a hallgatókat elbűvölik.

A latin egyház alakra nézve a VI. százévtől kezdve kétféle szirént ismer. SZIDORUS szárnyas, nőtestű madaraknak rajzolja, melyek közül az egyik énekel, a másik hárfán, a harmadik fuvolán játszik; míg egy névtelennek, a XIII. sz. PHYSIOLOGUS-nak fölfogása szerint vízileányok, s mint ilyenek nő és hal alakból állanak. Ennek a fölfogásnak felel meg, hogy a szirének lassanként, kivált a XI. és XII. száz évben a világi csábítások és kísértések jelképeivé lettek. Nevezetesen PHYSIOLOGUS szerint a vízileányok az által, hogy édes énekükkel a hajósokat elaltatván, megölik, jelképezik a világi örömeket, melyek az embert elkábítják és zsákmányul ejtik, LANDSPERGI HERRAD fejedelemnő könyvében, a Hortus deliciariumbanis, a szirének azokra a veszélyekre is vonatkoznak, melyek által KRISZTUS egyházát, az ő jegyesét, a boldogság élvezetére vezeti. (Engelhard: HERRAD LANDSPERG 45. l.) DANTE pedig a szirén képe alatt magát a csaló világot rajzolja. (DANTE: Infern. XIX. 7.) Ilyen értelemben kell tehát, PIPER szerint a szirének középkori ábrázolásait fölfognunk, nem pedig úgy, mint BAUMONT, ki VOISIN

58. SZIRÉNT ABRÁZOLÓ PILL ÉRFEJEZET A FÓHAJÓRÓL.

abbé nézetét vallva, a szirénekből a keresztény lélek szimbolumát látja, melyet a kereszttség megtisztít, a hal pedig, melyet kezökben tartanak, KRISZTUS jelképe volna. Áll, hogy a szirének képe a régi bapstizteriumokban előjő. Ez a nézet ép úgy nem állja meg a helyét, mint az a magyarázat, mely az isteni kegyelem képét látja bennök, mely a halakat, vagyis keresztény lelkeket a világ tengeréből kihalászsza.

A szirének a keresztény művészetben a X. századtól kezdve jönnek elő, különösen gyakran oszlopfőkön, mint halban végződő nőalakok. Így látjuk a sziréneket a zürichi nagy monostor templomban embereket elnyelő oroszánokkal kapcsolatban, mint a csábítás és következményeinek jelképét. Több más között jelentékenynek látszik még egy kicsinyét szoptató szirén, a bázeli monostortemplom kórusának oszlopcsoportján a XII. század kezdetéről, melyeknek kapitéljei egyszersmind a bűnbe esést is föltűntetik következményeivel együtt. (Beschr. des Münster zu Basel. 17. I. képekkel.), valamint egy szörnyvel harcoló hőst is, a hol a szirén világosan ÉVA jelképe, ki ÁDÁM-ot a tiltott gyümölcs élvezetére csábította és a bűnt az anyatejjel, gyermekeire is átszarmasztotta. Éppen ily ábrázolás látható a freibergi (freigau) templomban a kar kápolnához vezető keresztépület átjárásában. A XII. századból: szintén egy hős küzd egy griffmadárral és két centaur egymással; valamint egy szoptató szirén, mely kettős halban végződik. A szoptató gyermek egy madarat tart, előtte pedig egy szintén halban végződő férfi áll, ki jobb kezének két ujját intőleg fölemeli. (SCHREIBER, Gesch. u. Beschr. Münsters zu Freyburg 167., 1.) A regensburgi skót kolostor-templom gazdagon díszített kapujának falán is körülbelül a XIII. század kezdetéről lehet két hallfarkban végződő nő alakot látni, mely mellett egy párkányon a trónoló Mária gyermekével, ez alatt pedig egy embert elnyelő krokodil-féle állat, kígyó farkával egy másik embert átfogó helyzetben. (WAGEN: Kunstw. u. Künstler in Deutschl. Th. II. S. 98.) Itt ugyanaz az ellentét a csábítás és a gonosz hatalmak közt, a melynek ábrázolását a zürichi

domború műveken láttuk; de egyszersmind a Mária és a gonosz szellemek közti ellentét is, a mely épen, mint a szirénekre vonatkozó, előjő a dais-i püspöki széken is. Különös figyelemmel voltak arra, hogy a szirén nem ritkán halat tart kezében, de ez PIPER szerint egyszerű attributum. Legfőbb néha lehet ennek vonatkozása, s itt közel fekszik az a fölfogás, hogy a hal a lelket jelenti, mely a világ tengerébe üzetvén, a szirén hatalmába került, valamint TERTULLIÁN a keresztvíz által megtisztult keresztényeket halaknak nevezi. Fölsorol PIPER néhány ilyen halat tartó szirént, milyeneknek képét HENSZLMANN is lenyomatta. De ezek semmikép sem nevezhetők a pécsi oszlopfő szirénjei analogiáinak, mert itt mindkettő csak a maga testének halalakú részét tartja.

Épen így mellőzhetjük a többi magyarországi sziréneket, minők a nagyváradi kőszíron, s a hadházi szirén gyertyatartó, mely a Magyar Nemzeti Múzeumban van. (Arch. Ért. 1882. XXXI. 1. és 1893. 143. 1.) és számos külföldi ábrázolását; mert az eddigiekből elég világos, hogy a pécsi oszlopfő szirénjei csakugyan a világi élvezetek csábító erejét szimbolizálják; s azért állanak a néphajópillér fejezetén, hogy a népet a világ csábításaira figyelmeztessék. Így, azt hiszem, magától is elesik HENSZLMANN-nak az a meglehetősen erőszakolt magyarázata, mintha itt a szirén az egyház boltozatának jelképesen az ég boltozatának hordozására lévén kényszerítve, az egyház szolgálatára kényszerített gonosz szellemnek kifejezője volna. Az igaz, hogy a mint ő kifejezi, a román és csúcsíves oszlopfő, míg egyfelől a szobrászok képzelő tehetségének tért nyitott, másfelől azzal a jelképes értelemmel is bírt, hogy az egyház eféle jelképekben ábrázolt ellenségein győzedelmeskedvén, azokat is szolgálatára kényszerítette, boltjainak jelképes hordozására alkalmazta, ez az ecclesia militans és triumphans. Nehezen tekinthető azonban «ennek megtestesített részletpéldányaként a pécsi szirénes gyámkö», mint ő mondja, mert ennek csak csábító jelentése van és pedig nemcsak önmagában, hanem a következő oszlopfő figurális ábrázolásával kapcsolatban is.

MAGYAR SZÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS BUKARESTBEN.

A magyarországi képzőművészek körében tapasztalt nehéz körülmények arra indították ERDÉLYI BÉLA-t, a szegedi képzőművészeti egyesület igazgatóját, hogy felledült, sőt túltermelésbe esett képzőművészetünk számára a hazai vidéki tárlatoknál bőkezűbb piacot keressen a külföldön. Első kísérletül Romániát választotta, melynek népe ugyan a politikai téren ellenséges indulatú hozzánk, de a melynek előkelő világa megfinomult ízlésű, gazdag és bőkezű.

Merész kísérlet volt egyes-egyedül az ellenséges táborba hatolnia be, a magyar művészet lobogójával, de úgylátszik hogy a bátorság elismerésre talál, mert nemcsak a román szépművészeti, de a politikai köröket is sikerült tervének megnyernie.

Romániában a magyarellenes liga vezére tudvalevőleg URECHIA V. A. szenátor, ugyancsak ő az elnöke az Atheneul Român tudományos irodalmi és szépművészeti társaságnak is és ő ajánlotta fel ERDÉLYI BÉLA-nak az Atheneul-palota pazar termeit teljesen díjtalanul a magyar képzőművészet kiállítása számára, kijelentvén, hogy a szépművészetek terén művelt nemzetek nem ismernek országhatárt és hogy művészeink Bukarestben szíves vendéglátásra találnak.

Az Atheneul Român Bukarest legelőkelőbb intézete. Díszelnöke: I. KÁROLY, Románia királya. Elnöke: URECHIA V. A. volt miniszter, az akadémia alelnöke; alelnöke: AURELIAN P. S. volt miniszterelnök, az akadémia alelnöke; a szépművészeti osztály elnöke: GRIGORESCU NIKOLAE, Románia legjobb festője, a ki a párisi kiállításon is nagyon feltűnt a «Juhnyájak», «Bretányi kötőasszony», «Kóborló cigányok» és «Ökörszekér» című festményeivel.

A társaság palotája gyönyörű park közepén a város szívében a királyi palotával szemben áll. Nagyobbszabású rendkívül gazdagon díszített épület ez, melynek előcsarnoka és lépcsőháza csaknem páratlan Európában. Van benne nagy hangversenytér, könyvtár, régi és újabbkori festőművészek képtára és nagy szoborgyűjtemény.

URECHIA szenátor a képtár három nagyméretű termét, az előcsarnokot és a lépcsőházat bocsátotta a magyar művészet rendelkezésére. E helyiségek tárlatok rendezésére nagyon alkalmasak és éjjeli világításra is be vannak rendezve. Volt már e palotában több műkiállítás, de a termék

csak most lesznek először a magyar kiállítás alkalmával éjjel is megvilágítva.

Az újítások ezt a nemét a bukaresti társaság nagy elismeréssel fogadta, mert ott az éjjeli élet nagyon kifejlődött, a színi előadások is éjfélig tartanak és a boltok is addig maradnak nyitva.

A magyar kiállítás védőasszonyra talált ERZSÉBET királynében, a ki CARMEN SYLVA néven világszerte ismert költőnő, de a kiről eddigelé csak kevesen tudták, hogy az ecsetet sem kevesebb sikerrel forgatja, mint a tollat. Az imént bezárult párisi világkiállításon általános feltűnést keltett, nagy ízlésről és rendkívül türelemről tanuskodó mesterműve, az a remek biblia, melynek szövegét évtizedes fáradságos munkával, barátbetűkkel vetette pergamentre s melynek képeit és kezdőbetűit szintén maga festette. E pazar kiállítású műremeket gazdag byzanti stílusú aranysekrényben helyezték el a román pavilonban. Ma a sekrény az Atheneul muzeumát, a biblia pedig a Metropolita-templomot ékesíti.

A bukaresti kiállítás ápril közepe táján nyílik meg és két hónapig marad nyitva. A «vernissage» napját még nem lehetett meghatározni, mert GRIGORESCU, a szépművészeti osztály elnöke nem volt otthon, de néhány nap múlva az is köztudomású lesz.

ERDÉLYI BÉLA a tárlat rendezésére az országos magyar képzőművészeti társulattól kérte fel és már e tárgyban megegyezésre is jutottak.

A bukaresti kiállítás anyagát már, március hó elején Szegedre viszik és ott tartják, a míg az egész anyagot Romániába viszik.

A szegedi kiállításra már régebben átengedte a párisi kiállításon kitüntetés nyert művét csaknem minden festőművész és szobrász, de e kettős kiállítás iránt különben is oly nagy az érdeklődés, hogy Bukarestben bizonyára a magyar képzőművészet színe-java lesz bemutatható.

Ez kívánatos is, mert Románia előkelő világa nagyon járja a külföldet és nagyon finomult ízlésű.

A román irányadó körök igen nagy súlyt fektetnek arra, hogy kiállításunkon MUNKÁCSY MIHÁLY, BENCZUR GYULA és ZICHY MIHÁLY bemutatva legyen, mert ezek világhíre igen felkeltette kíváncsiságukat.

PAUER KÁROLY,

a szegedi képzőművészeti társulat műtárosa.

A FŐVÁROSI MÉRNÖKI HIVATAL.

Egy hivatal sincs annyi támadásnak kitéve, mint a fővárosi mérnöki hivatal, és ez azért van, mert a műszaki emberek nem bírnak vitatkozási kvalifikációval. Megengedjük, hogy egyes szabálytalanságok előfordulnak, mint pl. az, hogy fővárosi építészek privát irodákat tartanak. No, ez bizonyára a legnagyobb mértékben helytelen, de ezt tessék egyszerűen beszüntetni és ne a mérnöki hivatalt bűnbaknak oda állítani. Most megint azért panaszkodnak a mérnöki hivatal ellen, hogy a közművek létesítése körül lassan dolgozik, s a közmunkákat nem ellenőrzi kellő szigorral; és hogy a magánfelek, vállalkozók és szállítókkal késedelmes, nehézkes és felette lassú eljárást követ.

Az ellenvetések megszüntetésére a polgármester a mérnöki hivatalt újjá akarja szervezni, egy jogász-ember által kidolgozott munkálata alapján és azt javasolja, hogy akkor, a midőn a tanács a megszavazott munka végrehajtását elrendeli: a további intézkedéseket saját felelőssége mellett az illetékes szakosztály vegye át.

Ehhez képest a szakosztály írja ki az árlejtési hirdetményeket; a szakosztály vezetője bontsa fel az építésre felügyelőbizottmány, vagy más közreműködésre hivatott bizottmány tagjainak a jelenlétében a beérkezett ajánlatokat; a szakosztályvezető a bizottmánynyal döntsön a beérkezett ajánlatok felett, kivéve azon eseteket, a mikor nem a legolcsóbb ajánlatot kívánja figyelembe vétetni, vagy a mikor elvi kérdések felett kell határozni, vagy pedig az ajánlatok elfogadását illetőleg a bizottmány és a szakosztályvezető között véleménykülömbőség van, a mely esetekben az ajánlatok felett való döntés továbbra is a tanácsnak volna fentartandó, a szakosztály kösse meg a szerződéseket és pedig minden esetben az ügyészség közbenjötté mellett, sőt a szakosztály vezetője a művezetővel és a számvevőség műszaki osztályának a hozzájárulása mellett, illetőleg ezekkel együttesen a megszavazott és a műszaki számvevőség által nyilvántartott hitelösszeg erejéig a fedezeti alap terhére az időközi kereseti kimutatásokat is utalványozza ki. Kimondandó továbbá, hogy mindezen intézkedések folyamán a szakosztályok egyöntetűen járnak el és e végből a műszaki számvevőség által az ügyész-

ség közreműködése mellett elkészített és a polgármester által a tanácssal egyetértőleg kibocsátandó szolgálati utasítás keretében jóváhagyott ajánlati, szerződési stb. mintákkal látandók el.

A tervezet fősúlyt helyez aztán a középítési igazgatói állás megszüntetésére. Ilyen állás már sehol a világon, egy városban sincs. Mert az ember nem képes azokat az ismereteket magában egyesíteni, a melyeket ma már a technikai tudás napról napra fejlődetten teremt.*) Azért szükséges a szakosztályok hatáskörének a kiterjesztése, még pedig az egyéni felelősség elvének szigorú érvényesítése mellett. A szakosztályok számát föltétlenül szaporítani kell a vízműigazgatóság szervezetével. A tervezet három irányban tartja szükségesnek és pedig: 1. a műszaki számvevőségnek új szakosztályként a mérnöki hivatalba való beolvasztását; egy gépészeti szakosztály fölállítását a meglevő személyzetből való beosztás útján és 3. abban a tekintetben, hogy a vasműigazgatóság, mint szakosztály, megszüntetetté, a mérnöki hivatal keretébe tartozó külön hivatalként szerepeljen, s végül a következő szakosztályok állanának fenn a jövőre: I. városrendezési, II. közlekedési, III. csatornázási és vízépítési, IV., magasépítési, V. gépészeti, VI. műszaki számvevőségi szakosztály.

A mérnöki hivatal személyzeti létszáma tehát a következőkből állana: 1. egy főmérnök-középitési igazgató, 2. egy vízműigazgató, 3. öt műszaki tanácsos, 4. egy vízműaligazgató**) 5. tizenhat főmérnök, 6. tizennégy I. oszt. mérnök, 7. tizenöt II. oszt. mérnök, 8. tizenöt I. oszt. segédmérnök, 9. tizenhét II. oszt. segédmérnök, 10. három III. oszt. segédmérnök, 11. egy főkertész, 12. két I. oszt. kertész, 13. három II. oszt. kertész, 14. három kötéri felügyelő, 15. egy irodavezető, 16. öt irnok, 17. tiz végleges hivatalszolga, 18. tizenkét sétányőr.

*) Mi ezt egy negyedszázaddal ezelőtt prédikáltak Senki sem hallgatott intő szavunkra.

**) Természetes, hogy ezek közül egyiknek sem lesz szava a tanácsban. Hisz ha személyi felelősséget akarunk — és ésszerűen ezt kell akarni — akkor a mérnöki hivatal főnökének kell hogy a tanácsban első sorban szava legyen. E nélkül az egész szervezet semmit sem ér! A SZERK.

HIRLAPI NYILATKOZATOK AZ ÉPÍTÉSZEK SÉRELMEIRŐL.

Nagy hullámokat ver az az elégedetlenség, a mely vehemens erővel tört ki az építészek mostoha bánásmódja felett. Annyi évi folytonos felszólalás után, melylyel lapunk az építészeti és építési ügy rendezetlenségét hangoztatja és bizonyítja, hogy ez ügynek rendezetlensége milliárdokra menő károkat okoz az országnak, — mégis annyi hatással volt, hogy e kérdéssel tüzetesen foglalkoznak a nyilvánosság organumai s mi ezeknek a nyilatkozatait közölni óhajtjuk, az építészek buzdításul, hogy a megkezdett akciót most már félbe ne hagyják.

A budapesti Nemzeti Színház új palotájáról LYKA KÁROLY a következőképen nyilatkozik: A félhivatalos «Magyar Nemzet» 29. számában föltűnő betűkkel nyomtatott komünikét közölte, a melyben kijelenti, hogy a budapesti Nemzeti Színház új palotáját nem magyar építőművész terve szerint fogja az állam építtetni, hanem kiadja ezt a terelési munkát egy külföldi cégnek. A komüniké azzal iparkodik megvigasztalni a magyar közönséget, hogy a színház felépítésénél csakis a magyar ipart veszik majd igénybe.

Mondanunk sem kell, hogy ennek a félhivatalos bejelentésnek tartalma vérgig sérti a magyar építőművészeket. A kormány a lehető legrosszabb példát adja ezzel a magánépítőknek, a kik pedig nincsenek oly fokig kötelezve a speciális magyar építőművészet ápolására, mint a magyar kormány, a mely ebben a dologban is a magyar nemzet pénzével sáfárkodik. Miért nem bízzák a terelés munkáját magyar építészeire? A hivatalos felelet ez: a színházépítés speciális tanulmányokat, speciális tudást igényel, a mivel magyar építész nem rendelkezik. De hát honnan tudja a magyar kormány, hogy egyetlen építésznünk sem ért a színházépítéshez? Minő argumentumokkal tudja ezt bizonyítani?

De a dolognak folytatása is van. Akarja-e a kormány, hogy legyen valaha magyar színházépítő művészetünk is? Bizonyára akarja, mert ezt akarnia erkölcsi kötelessége. Nos, azt képzel-e a kormány, hogy így lehet a magyar építészeket a színházépítés stádiumához vezetni, ha egvenest eltiltják valamennyiöket attól, hogy egy ilyen szép és nagy problémának nekimenjenek? Hát a fennen dícsért FELLNER és HELMER-cég, amely «nemzeti» színházat fog ne-

künk a kormány jóvoltából terelni, nem volt-e kénytelen először egy első színházat építeni s azon tanulni?*) Mikor lesz nekünk specialistánk, ha soha sem juttatják a magyar műépítőket ennek az első színháztervnek az elkészítéséhez?

Semmiféle argumentummal nem lehet többé ezt a botrányt elsimítani. Még azzal sem, a melyet már is fölhoztak, hogy tudniillik az ország első műintézetének megépítésénél nem szabad «avatlan» magyar építészekkel kísérletezni. Föltéve, de meg nem engedve ennek az argumentumnak igazságát, a mi részünkről azt állítjuk, hogy épen nem mehet kísérletezés számba egy nyilvános pályázat hirdetése, mert hisz sehol sincs megírva, hogy az esetleges rossz pályatervek valamelyike szerint okvetlenül föl kell építeni az új színházat. Ha a pályázat sikertelen, ám akkor forduljon a kormány «specialistájához». De az az eredménye mindenesetre meglesz ennek a pályázatnak, hogy egy sor magyar műépítő intenzíve foglalkozik a színházépítés problémájával, neveli ebbeli tudását s esetleg kitűnő színházépítővé válhat.***) Nincs tehát kockázat, az eredmény azonban biztos. Miért zárja ki tehát a kormány az összes műépítőket a Nemzeti Színház palotája tereléséből?

Ezt a titkot, amely nagyon homályos, e percben senki sem fogja megfejteni. Ellenben unokáink szégyenkézeve fognak visszagondolni ránk, a kiknek nembánomsága a magyar művészet jelenén és jövőjén ily flagrans sérelmet engedett megesni.

(K.) jegy alatt egy másik hirlapban a következő cikket olvastuk: SZÁRNYASZEGETT ÉPÍTŐMŰVÉSZET. Az építőművészek a héten több gyűlést tartottak, amelyeken megbeszélték a módozatokat: miképen lehetne az építőipar válságán segíteni. A kérdés szon orú és van az építészek sérelmeinek néhány olyan pontja is, a melyet szó nélkül hagyni lelkiismeretlenség volna. E pontok arra vonat-

*) Tanult a budapesti Népszínházon, a melyet ez a cég tökéletesen «elfuserált» és a melynek reperálása a városnak rengeteg összegekbe került. A híres (!) FELLNER HELMER cég (!) által fabrikált tervezet szerint felépített Népszínház mindig rossz és az is marad, a míg le nem rombolják. A SZERK.

***) De hiszen, van e még építésznünk, a ki e feladatnak könnyen fog megfelelni. — Csak ne tessék az idegenek után rajongni! A SZERK.

koznak, hogy nálunk mesterségesen elfojtják építézetünk művészi kialakulását. Ép most iparkodnak különböző nyilvános fórumok egyrészt külföldi építészek kezére játszani egyes monumentális középületeket, másrészt nyilvános pályázat mellőzésével, kéz alatt x-re vagy y-ra bízni*) hasonló képjelentékeny megoldást kívánó munkákat.

A magyar művészet jövője érdekében tiltakozunk az ilyen eljárás ellen. Mint magyar embereknek, némi erkölcsi jogunk volna a tiltakozásra akkor is, ha magánemberek ilyenét sáfárkodásáról volna szó. Mit szólunk azonban akkor, amidőn közpénzen emelendő palotákat, (ezredéves műemlékeket) akár az egyik, vagy másik minisztérium minden pályázat nélkül külföldi cégre akar bízni, vagy kéz alatt kiadni? Ez ellen minden erőnkől tiltakozunk: az egész magyarság pénzén épülnek azok a paloták és nincs az a hatalmas minisztérium, amelynek a legcsekélyebb joga volna így kijátszani a magyar művészeket.

Ez a kritikánk a Kolozsvárott és Budapesten építendő új színházpalotákról szól. Egy héten át olvassuk a lapokban, hogy az építmények tervelése céljából a kormány egy idegen céggel, FELLNER és HELMER-rel tárgyal. Eddig senki sem cáfolta meg ezeket a pozitív formában felmerült híreket; igazaknak kell tehát azokat tartanunk. Ha pedig igazak, akkor művészetünk érdekében mindent el kell követnünk, hogy a kormánynak ez a szándéka meghiusuljon.

Egy másik hír szerint a magyar pénzügyminisztérium új monumentális palotáját kéz alatt, pályázat kizárásával építteti a kormány. Ugyanily módon tervelteti a székesfőváros a városligeti artézi fürdő új palotáját. Ezeket a híreket sem cáfolta meg senki. Ezek is sérelmesek; jelentik azt, hogy nálunk közpénzen emelendő építkezéseknél egyenest kizárják annak lehetőségét, hogy a legtalentumosabb építészek tervei szerint készüljenek azok, a mi építőművészetünk fejlődésének javára.

Sok szó esett az Osztrák-magyar bank budapesti palotájának építéséről is. Itt is híre jár, hogy ezt bécsi építész kapta meg.**)

Az Osztrák-magyar bank csak nemrégiben követett el a művészet ellen egy sor bűnt az új bankóival, most osztrák

szellemét azzal dokumentálja, hogy magyar művészek mellőzésével (?) építteti budapesti palotáját. Ez a legélesebb kritikát provokálja, amelyet fönn kell tartanunk mindaddig, míg a bank meg nem cáfolja.

Érthető az elkeseredés, a mely a művészet minden barátját e hírek hallatára elfogta. Reméljük, hogy széleskörű és érellyes tiltakozással még eléje lehet vágni mind e tervek végrehajtásának.

MAGYAR HIRLAP január 6-án megjelent számában «Az építészek sérelme» című cikkét következőleg vezeti be:

Megelégedéssel és örömmel látjuk, hogy a magyar építészek, a kik évtizedeken keresztül érthetetlen nembánomsággal túrték azt, hogy úgy hatóságok, mint magánosok, a legsértőbb módon, náluknál jóval kevesebbet érő külföldiek kedvéért, mellőzték és megrövidítették őket, az utóbbi időben kellő és méltó önérzettel szállnak síkra az érdekeiért. Ennek a szükséges felbuzdulásnak bizonyára nem utolsó sorban az az oka, hogy a magyar építőművészet annyira megerősödött már, hogy elfogultság nélkül mondhatjuk: sikerrel vetekedhetik bármely ország építőművészetével és joggal igényt tarthat arra, hogy ne mellőztessék.

Sűrűn hangoztatott óhaja az, hogy minden középítkezés nyilvános pályázat útján hajtassék végre. Talán fölösleges megjegyezni, hogy ezzel az óhajtással teljesen egyetértünk.

De épen (?) azért, mert e kérdésben a legfontosabbnak a közérdek érvényesülését tartjuk, nem mondhatjuk szerencsésnek azt a mozgalmat, a melyet az építészek a mérnök és építészegyesületben és a magyar képzőművészek egyesületében megindítottak s a melyhez a Nemzeti Szalón is csatlakozni készül.

Az új Nemzeti Színház felépítéséről van szó, illetve a régi Nemzeti Színház helyén emelendő praktikusabb színházi épületről.

Már két évvel ezelőtt, 1898-ban hangoztatta a Magyar Hirlap, hogy a régi Nemzeti Színházi épület, a közönség biztonsága szempontjából, fönn nem tartható. Valóságos tűzfészek ez, napról-napra megnyíló csapda, amelybe istenkisértés embe-

*) Mindig egy és ugyanazokra, nem hogy a megbízásokat igazság szerint szétosztanak.

**) Magyar építészeket szólítottak fel — értesülésünk szerint — a terv pályázatra. A SZERK.

*) Ezt már nem írjuk alá. A Nemzeti Színház tűzbiztonság tekintetében magasan felette áll a FELLNER és HELMER cég által épített Népszínháznak. Ez valóságos «tűzfészek», a melybe tényleg «istenkisértés» embereket bebocsátani.

reket bebocsátani. A belügyminister nem hajlandó tovább viselni ezt a borzasztó felelősséget és nagyon helyesen, a legsürgősebben kívánja a régi épületet eltávolítani és egy modern beosztású színházat építeni helyébe.*)

GONDA BÉLA keresk, ministeri osztálytanácsos lapja a «Műszaki Hetilap» «A magyar építészek és építőmesterek mozgalma» cím alatt a következőképen ír:

Legtovább bírták ki az építőipari válságot a tervező építészek; legalább erre enged következtetni az a körülmény, hogy ők az utolsók a sorban, a kik segítségért fordultak a kormányhoz létfenntartásuk érdekében. A mérnökök közül a városnál és az államvasútaknál — ott napidíjas minőségben, itt véglegesítve — szolgálók nemrég hangoztatták panaszló hangjukat a felettes hatóságuknál, a magánmérnökök is csak nemrég juttatták a kormány kezéhez a műszaki kamara tervzetét, mely hívatva lesz érdekeiket a kontárokkal és külföldiekkel szemben megvédeni és boldogulásukat előmozdítani. Az építőmesterek a folyó év nyarán megtartott kongresszusukon hozott határozatát e hóban juttatták a kereskedelemügyi ministerhez; e javaslat felöleli az építőmesterek összes bajaira adható gyógyszereket. Most végül az építészek mozognak, mozgalmuk oka pedig a többi műszaki testületével azonos, t. i. a megélhetés hiánya.

E sok mozgalom óriási betegség kórtünetének tekintendő és sokkal komolyabban kell felfogni és tárgyalni, mint a mily komolyság ez irányban tapasztalható. Beteg e karnak gyökere, létezésének alapja és nevelésének fejlődése, szóval mindene.

A magyar műszaki kar oly időben fejlődött ki, midőn a gazdasági élet felpezsdülése a tőkét az építkezések felé terelte és külföldről jött szakerők példáján felbúzdulva a magyar ifjuság is sietett e szép jövővel kecsegtető pályát felkeresni. Sajnos, a szép idők csak rövid ideig tartottak, mert hisz ily kis idő alatt a magyar műszaki kar tagjainak száma rendkívül megsokszorosodott, a nagy alkotások pedig már befejeződtek s újabb nagyszabású alkotásokat sem az állami, sem a magántőke rövid időn belül nem lesz képes kibírni.

Ezen bajokkal szemben a beteg mű-

szaki kar szinte tehetetlennek látszik, mert hazáját elhagyni és távol Keleten megélhetést keresni, nem egyezik a magyar vér természetével, a művelt nyugaton pedig nincs szükség a magyar műszaki erőkre. Itthon kell tehát boldogulást keresnie és így nem csoda, ha az államhatalom képviselőjéhez, a kormányhoz, fordul a helyzet szanálása érdekében. S teszi ezt a műszaki kar teljes joggal, mert e baj orvoslása már nem egyesek érdekeit van hívatva segíteni, hanem fontos nemzetgazdasági érdekeket fog szolgálni, mert hiszen a társadalom egy rétegének szellemi tőkét parlagon hevertetni közgazdaságilag pazarlásszámba megy.

A közönség minden lehetséges úton és módon felvilágosítandó volna a műszaki kar helyzetéről, nehogy a műgyetem újabb áldozatokat szedjen a proletárizmus számára: a műszaki kar jelenlegi státusán pedig minden rendelkezésre álló eszközzel segíteni kell.

A műszaki kar mulasztást követett volna el, ha helyzetét nem tárta volna fel nyiltan a közönség és a kormány előtt, mert csak így számíthat a bajok gyökeres javítására.

Az építészek főbb sérelmei abból állanak, hogy egyes középületeket külföldi építészekkel terveztettek, másokat pedig kiváltságos magyar építészekre bízták, a a nagytömegnek ezekkel szemben felkophatnak az álla. A «Magyar Mérnök- és Építész-Egylet» választmánya napirendre tért (!) a mű- és középítészeti szakosztály azon határozata felett, a mely szerint a választmány küldöttségileg keresse meg a kormányt, hogy az állami középületek terveit a jövőben pályázat útján szerezzék be; tette pedig ezt bizonyára azon egyszerű okból, mert újabban az Egylet úgy is eleget nyitogatta a ministeri szobák ajtajait a műszaki kar érdekében.

E refüzé folytán az Egylet fiatalabb gárdája közül szép számmal értekezletet tartottak az Egyleten kívül azon célzattal, hogy maguk fognak az építészeti kar érdekeiért küzdeni. Nagy tekintélyt kölcsönzött az értekezletnek az, hogy ALPÁR IGNÁC építész is részt vett benne, sőt az elnöki tisztet is magára vállalta.

A «MAGYAR SZÓ» következő elmés cikket közli az építészek bajairól:

A magyar pénzügyminisztérium építését egy FELLNER SÁNDOR nevű építészre bízták a pályázat mellőzésével. Természetes, hogy ez nagy elkeseredést szült építészeink köré-

*) A cikk többi részével, külön cikkben foglalkozunk. A szerkesztő.

ben, akik ugyanis munka híján csak RICHTER-féle építő kövecskékkel gyakorolják művészetüket.

Azonban a kormány egyik félhivatalosa igen megnyugtató módon megmagyarázza az építésznek, hogy miért volt szükséges a pályázati módszer helyett a megbízási módszer. Előbb elmondja, hogy micsoda kiváló érdemek juttatták FELLNER SANDORT a minisztérium kegyeibe.

NOS, FELLNER SANDOR, mihelyt tudomására jutott, hogy a pénzügyminisztérium új palotát akar építtetni — elkezdte «tanulmányozni» (!) a kérdést (!) Naponta eljárt a hivatalokba és pedig nem azért, hogy összeköttetéseket (!) szerezzen magának, hanem hogy az egyes szobák célszerű elhelyezését kifürkésse. Azután elindult Közép-Európa (!) nagyobb városaiba és két esztendeig egyebet sem csinált, (!) csak «tanulmányozta», hogy milyennek kell lennie egy becsületes pénzügyministeri hivatalnak. Mikor aztán hazaérkezett, neki látott a munkához és dolgozott, dolgozott mindaddig, amíg csak készen nem lett a — nagyszerű terv.

Beláthatja tehát mindenki, hogy annyi önzetlen fáradozást legalább annyival meg kellett jutalmaznia a minisztériumnak, hogy neki adja szó nélkül a palota építését. Eivégre is, ha nem így történnék, akkor a fiatal építésznek igazán nem volna érdemes önzetlenül fáradozniok

De azonkívül a magyar építésznek is rengeteg hasznára válik ám ez a megbízási, a mint azt a félhivatalos bölcsen kifejti. Mert elképzelni is borzasztó, hogy milyen nagy izgalmakat keltene az építész körében egy ilyen milliós pályázat kihirdetése. Már pedig az építészeti csőd amúgy is olyannyira megviselte az építész idegeit, hogy valósággal bűn volna azokat, az ilyen újabb rázkódtatásnak kitenni.

De meg aztán meggondolandó, hogy milyen fájdalokat okozna a minisztérium

azoknak a pályázóknak, akik — nem nyernek. Hát humánus dolog volna az? Hiszen a mostani szomorú pénzügyi helyzetben úgyszólván elég bús az ő életük.

És végül meggondolandó, hogy hány építész dolgozik hiába, ha pályázatot írnának ki. Már pedig ma úgyszólván munkahiány van, bűn volna tehát azt a keveset is, a mi van, eltékozolni.

Egyszóval a minisztérium igen bölcsen cselekedett és az építész jól tesz, hogy továbbra is a RICHTER-féle kövecskékhez fordulnak, ha már mindenáron építeni akarnak.

A «MAGYARORSZAG» emigy ad kifejezést megbotránkozásának az építész sérelmei felett:

Kolozsvárról jelenti a félhivatalos M. N., hogy az odavaló Nemzeti Színház új palotájának tervezését FELLNER és HELMER-cégre bízzák. A cég egyik tagja FELLNER, már Kolozsvárott járt, átvette az összes építési adatokat s a cég irodájában már nagyban készülnek a tervek. Tehát haszon-talan a magyar építőművészek tiltakozása, azért mégis a bécsi FELLNER és HELMER-cég építi a kolozsvári Nemzeti Színházat. Az sem okoz aggodalmat a bécsi cég protektorainak, hogy FELLNER és HELMER-ék a nagyváradi Szigligeti Színházat ugya gyon tervezték, hogy egy-két hónap alatt SOMOGYI, a nagyváradi igazgató, egész ruhatára tönkrement. Mindennek dacára FELLNER és HELMER építgeti a magyar színházakat. A magyar építész pedig beszélhetnek amit akarnak.

A «Magyar Mérnök- és Építész-Egylet» zajosan lefolyt közgyűlése tiltakozott a belügyminisztérium intézkedése ellen és elhatározta, hogy bevégzett tényekkel szemben is folytatja az akciót, a míg a sérelmes intézkedés vissza nem vonatik.

VEGYESEK.

EGY ALLOMÁSI ÉPÜLET ELTOLÁSA. A bajor kir. államvasútak grosschlattengrüni állomásának, 14 széles méten és 9 méter mélységű szolgálati épülete útban állott, egy feltétlenül szükséges kitérő vágány építésének. A bajor kir. államvasútak igazgatósága elhatározta ennél fogva, hogy az épületet eltolatja helyéről. Az eltolást EBERT főmér-

nök, igazgatósági kiküldött vezetése mellett ugyanoly módon hajtották végre, mint néhány év előtt az aschaffenburgi és schleissheimi szolgálati épületeket. Az utóbbi épületek eltolását nagy érdeklődéssel nézték végig a német vasúti egylet éppen akkor Münchenben tartott értekezletének tagjai is. Az akkori eltolásnál

azonban az épületeket teljesen ki kellett üríteni, míg a grosschlattengrűni épület eltolásánál nem csak az első emeleten levő lakásokban maradtak meg a lakók, hanem a földszinten levő szolgálati helyiségben az eltolás ideje alatt szakadatlanul dolgoztak is. Az 500 tonna súlyú épületet október hó 30-án a lehető legrosszabb idő alatt előbb 4 centiméternyire felemelték és a következő napon este a tíz méternyire terjedő eltolás teljesen végre volt már hajtva. A környékből, de a távolabb fekvő Bayreuthból és Egerből is óriási nagy közönség jelent meg, hogy végignézzék a tömör, magas épület eltolását, a melynek ablakaiból a lakók nyugodtan kinéztek, kéményei füstöltek a melyben a szolgálatot megszakítás nélkül és szokott módon végezték. Az eltolás minden a kadály nélkül ment végbe és kitűnően sikerült.

ZSIDÓTEMPLOM ÉPÍTÉS. A fiumei izraelita hitközség a Pomerio-utcában díszes új mór stílusú templomot épített. Az építést a tavasszal már megkezdik és szeptemberig be is akarják végezni.

ISKOLAÉPÍTÉS. A fővárosi Bezerédy-utcai elemi iskolát egy szárnyépülettel fogják megtoldani, melynek építési költségeire 145.960 korona, berendezésére 21.130 korona van előirányozva. Az új szárnyépületben 13 tanterem, egy rajzterem,

2 tanszer-helyiség, egy tanterem és mellék-helyiségek lesznek.

PLÉBÁNIA-ÉPÜLET. Szeged városa a tervezett fogadalmi templommal egyidejűleg egy új plébánia-épületet is szándékozik építtetni, melynek terveit a mérnöki hivatal készítette el. Ezek szerint az új plébánia-épület emeletes lesz és 60.000 koronába kerül.

ALAGÚT A DUNA ALATT. Érdekes technikai munka készült el Budapest mellett a Duna alatt: a Dunakesz községet Monostorral összekötő alagút. Az alagút a főváros építette, hogy a monostori ivóvizet áthozzák Dunakeszre és innen tovább vezessék a káposztás-megyeri vízmű-telepre. A fúrás hat hónapig tartott. A munka éjjel-nappal szakadatlanul tartott, míg végre tizennyolc méterrel a Duna 0 pontja alatt a munkások találkoztak. Az új alagút két méter magas és 530 méter hosszú. Az alagút a káposztás-megyeri vízmű negyedik szakaszának főalkatrésze. A monostori szigeten huszonkét kutat, Dunakeszen huszonhárom kutat fúrtak. A negyvenöt kútból naponta 225,000 köbméter vizet lehet szállítani. A kutak a 0 pont alatt kilenc méter mélyek s vizük a legkényesebb hygienikus követelést is kielégíti. A kutakat és az alagútát KAJLINGER MIHÁLY vízvezetéki igazgató tervezte.

PÁLYÁZATOK.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI TÁRSULAT közhírré teszi, hogy a néhai TREFORI ÁGOSTON, mint vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister által a Társulat főnnállásának 1886-ban betöltött negyedszázados évfordulója alkalmából alapított és magyar művész kitüntetésére szánt 500 frank belértékkal bíró aranyérem, illetve ennek ki nem adása esetén e helyett a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi minister által az 1895 évi június 24-ikén 31.992 sz. a. kelt leiratban engedélyezett és egyenkint 200—200 frank belértékkal bíró két kis aranyérem, az 1901. évi tavaszi kiállítás folyamán fog odaitéltetni, a következő föltételek mellett: 1. Az éremre magyar művészek bármily fajú festészeti, szobrászati, vagy metszerműveikkel pályázhatnak, amelyek az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat

kiállításán még nem szerepeltek. 2. A pályázat szempontjából csakis a tavaszi kiállításra szabályszerűen elfogadott és a megnyitástól a bezárásig kiállított művek vehetők figyelembe. 3. Minden a fentebbi föltételeknek megfelelő festészeti, szobrászati, vagy metszermű a pályázatra küldöttnek tekintetik, kivéve, ha a beküldő a kiállítás megnyitásától számított két hét alatt, tehát 1901 április 29-ikéig írásban kijelenti, hogy a pályázatban részt venni nem kíván. Ezen kijelentés az illető művön «nem versenyez» fölirattal fog föltüntettetni. 4. A pályabírótag tagjai e pályázatban részt nem vehetnek. 5. Az érem kiadására, esetleg ki nem adására vonatkozó javaslat fölött a Társulat rendes pályabírótagja, kiegészítve a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministérium művészeti ügyeinek szakelőadójával, határoz. A pályabírótag azon

magyar művészek által választandó, akik a) a Társulat kiállításain megelőzőleg kitüntetésben részesültek, s akik b) az 1901. évi tavaszi kiállításon legalább egy művel részt vesznek. A pályabírószágba a társulatnak a választmány által már megelőzőleg elfogadott tagjai köréből hat művész és három műbarát (nem művész) választandó. A javaslat tételéhez legalább két-harmad szótöbbség szükséges. 6. Az érem a tavaszi kiállítás megnyitásától számított négy hét alatt ítéltetik oda és adatik ki. 7. Az éremmel kitüntetett mű a szerző tulajdona marad. 8. Amennyiben az 500 frank belértéssel bíró nagy állami éremmel való kitüntetésre föltétlenül érdemes művet az illető kiállításon a pályabírószág nem talál, e nagy érem helyett két, egyenként 200 frank belértéssel bíró állami aranyérem lesz magyar művészek-től való viszonylag legjelesebb két műnek kitüntetésére kiadható; e két kis érem adományozását is a pályabírószágnek javaslatára a vallás- és közoktatásügyi miniszter dönti el. 9. A pályabírószágnek jogában áll úgy a nagy érem, valamint a nagy érem helyébe lépő két kis érem bármelyikének ki nem adását javaslatba hozni; az a javaslat jóváhagyása következtében ki nem adott érem a jövő évben pályázatra többé nem lesz bocsátandó.

Az ORSZÁGOS MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI TÁRSULAT pályázatot hirdet az általa 1901. évre kitűzött 4000 koronából álló társulati díjra. A föltételek a következők: 1. Ezen díjra csakis hazai művészek pályázhatnak bármily fajú festészeti, szobrászati vagy metszetszműveikkel, melyeket az utolsó három év alatt fejeztek be és melyek az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat tárlatán még kiállítva nem voltak. 2. A pályázat szempontjából csakis a tavaszi kiállításra szabályszerűen elfogadott s a megnyitástól a bezárásig kiállított művek vehetők figyelembe. 3. Minden a föntebbi föltételeknek megfelelő festészeti, szobrászati, vagy metszetszmű a pályázatra küldöttnek tekintetik, kivéve ha a beküldő a kiállítás megnyitásától számított két hét alatt, tehát 1901. évi április hó 29-ikéig írásban kijelenteni, hogy a pályázatban részt venni nem kíván. Ezen kijelentés az illető művön «nem versenyez» fölirat-

tal fog föltüntetettetni. 4. A pályabírószág tagjai e pályázatban részt nem vehetnek. 5. A pályadíj összege meg nem osztható. 6. A díjazott mű a szerző tulajdona marad. 7. Ezen díj fölött kilenctagú pályabírószág dönt, mely azon magyar művészek által választandó, akik a) a Társulat kiállításain megelőzőleg kitüntetésben részesültek, s akik b) az 1901. évi tavaszi kiállításon legalább egy művel részt vesznek. A pályabírószágba a Társulatnak a választmány által már megelőzőleg elfogadott tagjai köréből hat művész és három műbarát (nem művész) választandó. 8. A díj a tavaszi kiállítás megnyitásától számított, négy hét alatt ítéltetik oda és adatik ki. A pályabírószágnek jogában áll, hogy a díjnak ki nem adását is elhatározhassa, mely esetben a díj — a föltételek változatlan megtartása mellett — a következő téli kiállításra lesz pályázatra bocsátandó.

Az ORSZÁGOS MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI TÁRSULAT a HARKÁNYI FRIGYES báró, társulatunk volt alelnöke által 1898-ban alapított «BÁRÓ HARKÁNYI FRIGYES ALAPÍTVÁNYA» kamataiból, 450 koronás «báró Harkányi Frigyes-díj»-ra pályázatot hirdet az alapító által megszabott következő föltételek mellett: 1. A díjra csakis magyar allampolgár művész pályázhat. 2. Minden, a Társulat 1901. évi tavaszi kiállításán résztvevő és a társulati kiállításokon ezúttal először szereplő művész szabályszerűen elfogadott, a megnyitástól a bezárásig kiállított műve a pályázatra küldöttnek tekintetik, kivéve, ha a mű szerzője bejelentési ívében, vagy külön írásban kijelenté, hogy a pályázatban részt venni nem kíván. 3. A pályadíj összege meg nem osztható. 4. A díjazott mű a szerző tulajdona marad. 5. A díj fölött ugyanaz a pályabírószág dönt, mely az 1901. évi tavaszi Tárlaton az állami aranyérmek és a 4000 koronás társulati díj kiadása fölött dönteni hivatva lesz. 6. Ha első ízben kiállító művészek hiánya miatt a díj kiadható nem volna, úgy arra az 1901—1902. évi téli kiállításon azonos föltételek mellett újabb pályázat hirdetendő. Ha ekkor sem jelentkeznék első ízben kiállító művész, a ki nem adott díj a jövő évi díjhoz csatolandó és azzal együtt adandó ki. Ez az eljárás követendő mindaddig, míg a díjra a körülírt minősítéssel bíró művész nem pályázik.

Árlejtési hirdetmény.

Az Erzsébet nőiskola elhelyezésére szolgáló Budapesten VII. ker. István út és Hermina-út sarkán emelendő épület építése alkalmával teljesítendő 762126 korona és 76 fillérrel előirányzott föld-, kőmives-, elhelyező-, kőfaragó-, szobrász-, vas-, ács-, cserépfedő-, bádogos-, burkoló-, padozati-, asztalos-, lakatos-, mázoló-, üveges-, kárpitos-, szobafestő-, kályhás-, vízvezeték-, csatorna- és légszesz berendezési munkák elkészítése, illetőleg szállítása iránt a következő feltételek mellett nyilvános árlejtés hirdettetik:

1. Az árlejtésben részt vehetnek mindazon szakértő hazai iparosok vagy vállalkozók, kik üzletük gyakorlására hatósági engedélyvel bírnak.

2. Ajánlat az összes munkákra, egyes munkacsoportokra, vagy pedig egyenkint külön-külön tehető.

3. A munkákra vonatkozó munkakivonatok és ajánlati minták vállalkozók rendelkezésére bocsáttatnak és kötelesek abba egységárait beiktatni, a végösszegeket pedig úgy számjegyekkel, mint betűkkel kiírni. Csak azon ajánlatok fognak figyelembe vétetni, melyek a kiszolgáltatott eredeti íveken tételnek.

4. Később érkezett, távirati úton küldött vagy pedig utóajánlatok figyelembe nem vétetnek.

5. Az egy koronás bélvaggal ellátott és lepecsételt ajánlatok legkésőbb **folyó évi február hó 25-ikén déli 1 óráig** a vallás- és közokt. m. kir. ministerium segédhivatali főigazgatójánál (V., Hold-utca 8. sz.) nyújtandók be.

6. A beadott ajánlatok a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium kebelében f. évi február hó 26-án déli 11 órakor (V., Vadász-utca 33 III. em. 13.) nyilvánosan felbontatnak.

7. Tartoznak ajánlattevő vállalkozók az általános feltételek 6. §-a szerint az ajánlati összeg 5⁰/₀-ának megfelelő bánatpénzt, az ott körülírt módzatok és kikötések mellett a budapesti IX. ker. m. kir. állampénztárnál, az ajánlat benyújtása előtt letenni és az erről szóló nyugtát az ajánlathoz csatolni. Az ajánlathoz készpénz vagy értékpapir bánatpénzül nem csatolható.

8. Fentartja magának a vallás és közoktatásügyi minister azon jogot, hogy ajánlattevő vállalkozók közül, a jutányosság szem előtt tartása mellett, a munka kivitelével és végrehajtásával azt a vállalkozót bízza meg, ki a jól és helyesen készített munkák teljesítése iránt már eleve is legtöbb biztosítékot nyújtani képes.

A munkák a beépítendő terület átengedésének törvényhozásilag történt jóváhagyása után kezdendők meg.

9. A munkákra vonatkozó általános, különleges feltételek és tervek **Herczegh Zsigmond és Baumgarten Sándor** építészeknél (Budapest, VIII. Köztemető-út 4. sz.) naponta d. u. 4—6 óra között megtekinthetők, ugyanott fognak az ajánlati minták és munkakivonatok a jelentkező vállalkozóknak kiszolgáltatni.

Budapesten, 1901. évi január hóban.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministertől.

Magy. kir. államvasútak

201615/1900. sz. D.

Hirdetmény.

A magy. kir. államvasútak igazgatósága nyilvános ajánlati tárgyalást hirdet a **miskolci műhely-telepen létező néhány nagyobb műhely-épület átalakításához és bővítéséhez, valamint egy toldalék-épületnek, rekeszes bódénak és nyílt fészernak előállításához és az épületek csatornázásához szükséges építési munkák végrehajtására.**

A tervek, a költségvetés, az egységárjegyzék, a szerződési tervezet, az ajánlati minta, a pályázati feltételek, valamint a munkák végrehajtására kötött feltételek Budapesten, a m. kir. államvasútak igazgatóságának magasépítmenyi ügyosztályában (VI., Teréz-körút 56. sz. IV. emelet 27. ajtó) és **Miskolcon az üzletvezetőség pályafentartási osztályában** a hivatalos órák alatt megtekinthetők.

Az ajánlatok legkésőbb

1901 január hó 26-án déli 12 óráig

benyújtandók alólirott igazgatóság építési és pályafentartási főosztályában (VI., Teréz-körút 56. II. emelet 10. ajtó).

Az ajánlatok egy korona, az ajánlat mellékletei ivenkint 30 filléres bélyeggel ellátva és lepecsételve a következő felíráttal nyújtandók be :

«Ajánlat a miskolci műhely bővítési munkáira.»

Csak az összes munkákra tett ajánlatok fognak figyelembe vétetni.

Az ajánlat benyújtását megelőző napon, vagyis 1901. évi január hó 25-én déli 12 óráig **6700, azaz hatvanhétszáz korona bánatpénz** teendő le a m. kir. államvasútak központi főpénztáránál (VI., Andrásy-út 75. sz földszint) akár készpénzben, akár állami letétekre alkalmas értékpapírokban.

A bánatpénzről szóló letétjegy az ajánlathoz nem csatolandó.

Az értékpapírok a legutóbb jegyzett árfolyam szerint számíttatnak, de névértéken felül számításba nem vétetnek. Csak idejekorán beérkezett írásbeli ajánlatok szolgálhatnak a tárgyalás alapjául.

Posta útján beküldött ajánlatok és bánatpénzek térítve-vevénnyel adandók fel.

Budapest, 1901 január hóban.

Az igazgatóság

(Utánnnyomás nem díjaztatik.)